

VASILE NETEA – INTERVIEW AS DIALOGICAL VOCATION

Iulian BOLDEA¹

Abstract

Vasile Netea's interviews are characterized by the precision of the questions formulated, by a high degree of personalization of the journalistic discourse, by the constant appeal to some relevant biographical details, by resorting to some forms of affectivity, but also by a very careful putting into scene of the dialogue. Vasile Netea's interviews clearly demonstrate a firm vocation of dialogue, a vivid consciousness of the role and importance of literature in a social context and, last but not least, an aesthetic attitude with major meanings, which Vasile Netea always knew to put it value, with naturalness and expressiveness, in his articles, interviews and books.

Keywords: *interviews, questions, dialogue, journalistic discourse, aesthetic attitude*

Preliminarii

Născut în anul 1912, la Deda, decedat la București, la 6 martie 1989, Vasile Netea urmează, la Târgu-Mureș, cursurile Școlii Normale, debutând cu o poezie în revista Liceului „Al. Papiu-Ilarian”. Perioada petrecută la Târgu-Mureș este una cu consecințe dintre cele mai fructuoase pentru destinul cărturarului, care își începe activitatea publicistică prin publicarea, în revista *Astra*, a două articole, despre George Coșbuc și Ion Dragoslav. În aceeași perioadă colaborează și la ziarul *Patria*, din Cluj și *Drapelul* din Lugoj. La Reghin, împreună cu dr. Eugen Nicoară, Vasile Netea publică o serie de lucrări despre istoria și valorile neamului românesc, între care *Figuri mureșene* și *Murăș, Murăș, apă lină*. Mai târziu, la Târgu-Mureș, editează revistele de literatură *Clipa* și *Jar și slovă*. Între anii 1942 și 1946, Vasile Netea urmează cursurile Facultății de Litere și Filozofie din cadrul Universității București. În anul 1948, în cadrul Universității din București, își dă doctoratul cu lucrarea *George Barițiu: Viața și opera*. Vasile Netea este autorul a peste 40 de cărți, între care amintim: *Sub stindardul ASTREI* (1939), *Dela Petru Maior la Octavian Goga* (Premiul Academiei Române, 1944), *Istoria Memorandului românilor din Transilvania și Banat* (1947), *Munții Apuseni: muzeu istoric și Pantheon al poporului român* (1977), *1877 în conștiința literară a epocii: documente, scrisori, articole* (1977), *Folclorul și folcloriștii mureșeni* (1983), *Mureșul superior - vatră de cultură românească* (1988). „Mesager al culturii naționale”, cum l-a caracterizat acad. Dan Berindei, Vasile Netea rămâne, pentru noi, românii de pe aceste meleaguri, o personalitate importantă a istoriografiei și folcloristicii românești, un simbol cultural și, în același timp, un reper moral de amplă rezonanță.

Interviul literar. Sub zodia autenticității

Situat la confluența dintre literatură și jurnalism, interviul este una dintre vedetele genului publicistic de astăzi. Interviul literar se distinge prin încercarea de a atrage în dialog

¹ Professor, PhD, UMFST; Scientific Researcher, „Gh. Șincai” Institute of Research for the Humanities, Romanian Academy.

personalități ale literaturii unei epoci, interogate cu privire la biografia, crezul estetic, mecanismele creației proprii sau proiectele de viitor. În literatura română, interviul literar a fost reprezentat cu strălucire în perioada interbelică mai ales de Felix Aderca, scriitor care, în anul 1929, a publicat cunoscuta sa carte de interviuri *Mărturia unei generații*, în care sunt consemnate dialoguri cu figuri importante ale culturii române interbelice (Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu, Octavian Goga, E. Lovinescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu ș.a.).

Interviul literar a început să fie cultivat în cultura românească în preajma primului război mondial în două publicații importante ale epocii, *Flacăra* și *Rampa*, în paginile cărora scriitori și publiciști precum Ion Minulescu, Petre Locusteanu, Mircea Dem. Rădulescu, Al. Șerban, Mihail Cruceanu, Constantin Paul, Ernest Ene au publicat interviuri în cadrul unor rubrici specializate, cu titlul *De vorbă cu...* sau *Convorbire cu...* Cei dintâi scriitori intervievați au fost Barbu Ștefănescu Delavrancea, Al. Vlahuță, George Coșbuc, Nicolae Iorga, Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, I.Al. Brătescu-Voinești ș.a. Referindu-se la evoluția acestei specii publicistice, Vasile Netea sublinia faptul că „interviul românesc a dobândit, în anii din preajma primului război mondial, o netăgăduită importanță, el fiind îmbrățișat, ca mod de comunicare literară și artistică, de câteva din principalele personalități ale vremii, și, totodată, cultivat cu asiduitate de o seamă de scriitori și publiciști care l-au înzestrat cu evidente calități intelectuale și artistice”.

Perioada interbelică a reprezentat o epocă de efervescentă, de dezvoltare fără precedent a interviului. Cel mai important reprezentant al acestei specii literare în epoca interbelică a fost Felix Aderca, care și-a publicat interviurile în revista condusă de Liviu Rebreanu, *Mișcarea literară*. Sunt publicate interviuri cu C. Rădulescu-Motru, E. Lovinescu, Octavian Goga, Mihail Dragomirescu, Gala Galaction, Lucian Blaga, Camil Petrescu, Ion Minulescu, Ioan Slavici, Hortensia Papadat-Bengescu. Mai târziu, în *Universul literar* vor apărea interviuri cu Tudor Arghezi, Ion Barbu, G. Ibrăileanu, Cezar Petrescu, Liviu Rebreanu, M. Sadoveanu sau Ion Vinea. Interviurile lui Felix Aderca au constituit, cum remarca Vasile Netea, „o vastă pledoarie pentru modernism, pentru literatura viitorului, pentru «ideile» menite să transforme valențele spirituale ale societății românești de la începutul perioadei interbelice”. Alți autori de interviuri în epoca interbelică au fost Romulus Dianu, Tudor Șoimaru, Ion Valerian (care își va aduna interviurile în volumul *Cu scriitorii prin veac*), Tudor Mușatescu, Sergiu Dan sau Petru Comarnescu. Un rol important în dezvoltarea speciei interviului în literatura română l-a avut inițiativa profesorului Dimitrie Caracostea, care, între anii 1932-1933 a organizat la Facultatea de Litere a Universității din București, sub titulatura *Mărturisiri literare*, o serie de conferințe cu caracter confesiv, la care au fost invitați scriitori importanți ai epocii: Octavian Goga, Liviu Rebreanu, Ion Agârbiceanu, Ion Pillat, N. Davidescu, Tudor Arghezi, Gala Galaction, Ion Barbu, I.Al. Brătescu-Voinești, Ion Minulescu ș.a.

Vasile Netea este unul dintre intelectualii români de marcă ai perioadei interbelice, care a ilustrat cu strălucire specia interviului literar. Un volum reprezentativ, în acest sens, este *Interviuri literare*, apărut la Editura Minerva, în anul 1972, în care sunt prezente interviuri

cu Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Ionel Teodoreanu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Tudor Arghezi, Ion Agârbiceanu, George Bacovia, Ion Minulescu, Claudia Millian, Elena Farago și Perpessicius. Volumul se încheie cu un alt interviu acordat lui Vasile Netea de Camil Petrescu, publicat sub titlul *O primăvară din viața lui Camil Petrescu: 1943*.

A doua carte de interviuri publicată de Vasile Netea este *Interviuri din literatura română*, apărută la Editura Junimea din Iași, în anul 1983. Scriitorii intervievați în acest volum sunt: Nicolae Gane, Ioan Slavici, George Coșbuc, Barbu Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, Ioan Al. Brătescu – Voinești, Octavian Goga, Eugen Lovinescu, Gala Galaction, Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, George Bacovia, Nicolae Iorga, Tudor Arghezi, Camil Petrescu, Mihail Sadoveanu, George Călinescu, Tudor Vianu, Perpessicius, Marin Pred, D. R. Popescu, Ștefan Augustin Doinaș, Adrian Păunescu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Mihnea Gheorghiu, Paul Anghel, Șerban Cioculescu. În *Prefața* cărții *Interviuri literare* (1972), Vasile Netea observă că interviul „constituie una din cele mai spontane și mai directe, și totodată, astăzi, una din cele mai utilizate forme de mărturisire publică a unui scriitor, de informare a unui scriitor, de informare asupra existenței, activității și proiectelor sale”.

Primele interviuri realizate de Vasile Netea datează din anul 1936 și au apărut în publicațiile *Națiunea română*, *Tribuna* și, mai târziu, în *Vremea*. Interviurile de la *Vremea* au fost derulate în doua etape. O primă serie de interviuri îi vizează pe scriitorii consacrați ai epocii (Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Ionel Teodoreanu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Tudor Arghezi, Gala Galaction, Ion Agârbiceanu și George Bacovia). Cea de a doua serie e consacrată unor scriitori tineri la acea dată, precum Radu Tudoran, Constantin Noica, Dan Petrașincu, Teodor Scarlat, Virgil Cărianopol ș.a. Și în cazul scriitorilor consacrați, și în cazul celor în curs de afirmare, întrebările se refereau, în general, la precizarea misiunii și a semnificației sociale a scriitorului, la relațiile dintre artist și societate sau la unele probleme legate de mecanismele procesului creator.

Expresivitatea interogației

Interviurile lui Vasile Netea se caracterizează prin precizia întrebărilor formulate, printr-un înalt grad de personalizare a discursului publicistic, prin apelul constant la unele detalii relevante de ordin biografic, prin recursul la unele forme ale afectivității, dar și printr-o foarte atentă punere în scenă a desfășurării dialogului. Preambulurile interviurilor au rolul de a pregăti intrarea în scenă a scriitorului interviuat, de a oferi unele explicații legate de ambianța în care se va desfășura dialogul, sau legate de tematica acestuia. Un exemplu cât se poate de elocvent e reprezentat de precizările preliminariei la interviul cu Mihail Sadoveanu: „E vorba deci de un interviu-confesiune, consacrat în primul rând unor profunde probleme de ordin literar-cultural, și numai în rândul al doilea, în legătură cu activitatea socială și cu prietenii scriitorului, o privire asupra câtorva momente din viața sa. E de la sine înțeles că, imaginat în acest fel, interviul nostru cu Mihail Sadoveanu nu va putea fi decât sobru, edificator, axat pe câteva idei caracteristice pentru modul de a gândi și de a scrie al acestui neîntrecut poet al prozei românești”.

În cadrul interviurilor literare ale lui Vasile Netea există câteva deosebită relevanță. E vorba de interviurile cu Sadoveanu, Tudor Arghezi, Camil Petrescu și George Bacovia. Interviu-confesiune luat lui Mihail Sadoveanu conține câteva elemente extrem de importante, care fixează locul și rolul biografiei în contextul operei. Scriitorul observă, însă, că nu s-a „autobiografiat” niciodată. Referindu-se la semnificațiile personajelor, Sadoveanu constată că „întocmai ca și pictorul”, scriitorul „nu trebuie să prezinte aspectele exterioare ale anumitor personaje ci, în primul rând, semnificațiile lor interioare”. Pe de altă parte, Mihail Sadoveanu subliniază importanța vârstei psihologice a creatorului în dezvoltarea unui subiect, a unei teme literare. În acest sens, Sadoveanu observă că operele sale „au izvorât însă dintr-un suflet emoționat și sincer, așa încât, privite din acest punct de vedere, ele și-au avut la timpul lor valoarea respectivă în raport cu omul.[...]. O carte pe care am scris-o la douăzeci de ani, acum, dacă aș relua subiectul, aș scri-o poate cu totul altfel. Alta fiind acum înțelegerea artistului în fața vieții, alta experiența, alta intensitatea și rezonanța fiecărui subiect, este foarte firesc ca astăzi să privesc unele lucrări din tinerețe cu un ochi oarecum nemulțumit”.

În privința mecanismelor creației, Sadoveanu delimitează două momente: starea de creație propriu-zisă, derivată dintr-o necesitate imperioasă de a se exprima pe sine, și, într-o a doua instanță, momentul de după tipărirea operei, când interesul față de ea se estompează până la dispariție: „O carte mă înfierbântă și mă stăpânește numai până o scriu. În timpul acesta simt o adevărată nevoie fiziologică de a-mi așterne gândurile pe hârtie. După tipărire totul se liniștește, mă detașez cu totul de cartea apărută, și aproape că nu mă mai interesează. Astfel sunt foarte puține cărțile care m-ar ispiți să le scriu din nou”. Observațiile lui Sadoveanu despre universul propriei creații (subiectul operei, pasiunea pentru istorie, atașamentul pentru tradiții și obiceiuri populare) răzbat cu elocvență din paginile acestui interviu: „N-am făcut niciodată, n-am făcut în prealabil un proces și cu atât mai puțin un plan al vreunui roman, urmând ca după elaborarea planului să mă apuc de scris. Subiectele mă frământă totdeauna mai mult timp, până ce se coc de la sine. Atunci, cu sau fără voia mea, trebuie să le aștern pe hârtie. Dacă nu le-aș scrie, aproape că nici n-aș mai putea să trăiesc”.

Un alt scriitor interviuat de Vasile Netea, Liviu Rebreanu se remarcă prin încrederea în vitalitatea neamului românesc, prin inteligența, vigoarea observațiilor ce afirmă ideea de seriozitate, de temeinicie și de reprezentativitate: „Eu socotesc (...). Că misiunea Transilvaniei este de a aduce în viața românească acea concepție de seriozitate de care aceasta are așa de multă nevoie. Lipsa seriozității este unul din cele mai mari neajunsuri ale societății noastre. Transilvania este un adevărat rezervor de seriozitate. Din însușirile specifice tuturor provinciilor românești va trebui să iasă un om ale cărui virtuți și calități să se impună întregii lumi. Eu cred în destinul acestui neam, cred în viitorul lui strălucit”. Foarte interesante sunt precizările lui Rebreanu cu privire la conceptul de specific național. După ce observă că specificul național nu „se poate specifica”, prozatorul subliniază faptul că acest concept cuprinde „în egală măsură atât sensibilitatea, cât și filosofia unui popor, peisajul și limba sa, stilul său de viață, morala, vigoarea biologică și atâtea alte elemente”.

Camil Petrescu subliniază, în cadrul unui interviu incitant și marcat – cum altfel? - de subiectivitate, faptul că literatura sa „a fost un fel de trecere spre filozofie”. Demne de interes sunt remarcile prozatorului despre rolul și semnificația propriului său debut, sau despre desfășurarea ulterioară a activității sale creatoare („Iată deci că debutul, ca miracolul despre care mă întrebați, nu era decât o dată inițială a unui tot ce trebuia să se realizeze după structura proprie. De aceea se poate spune că într-o anumită măsură nici nu am evoluat, căci am fost întreg în mine însumi, așa cum orice plantă este în germen, cu tot soiul desfășurării ulterioare”).

Minuțioase, detaliate, semnificative prin voința scriitorului de a concretiza abstracțiunile sunt acele aserțiuni prin care Camil Petrescu își propune să explicitizeze și să ilustreze concepția sa despre roman, despre filosofia substanțialistă, sau despre conceptul de autenticitate („substanța fiind prin esența ei o participare la concret, nu poate evita anumite asemănări de suprafață. Are deci comun cu realismul literar oarecare tovarășie de tramvai, iar de literatura de idei, cu care cam aduce, se deosebește prin actul de intensă combustione. În literatura de ideologie, ideile rămân nearse ca butucii umezi care scot fum, fum ideologic, pe când literatura substanțială e o vatră de jeric luminos, în care se mai disting doar contururile butucilor. Cu «arta pentru artă» și cu «meșteșugul artistului», creația substanțială nu are nimic comun”). În acest interviu, Camil Petrescu își exprimă, cu fermitate, opinia în legătură cu relația dintre propria sa operă și substanța românească: „Specificul național mi se pare tăgăduirea însăși a substanței naționale. Este de ales între amândouă: una exclude pe cealaltă. După cum ați observat, opera mea literară nu are nimic specific național în ea și nici tradițional, tocmai pentru că ea este însăși substanța românească”.

Interviul cu Tudor Arghezi este, poate, unul dintre cele mai însemnate și mai semnificative, sub raportul substanțialității observațiilor, sau al relevanței dimensiunii confesive. Acest interviu, intitulat *Șapte nopți de vorbă cu Tudor Arghezi*, debutează cu câteva mărturisiri ale lui Vasile Netea, prin care rememorează propriile sale experiențe ale contactului cu poezia argheziană. Răspunsurile lui Arghezi surprind, poate, cititorul de astăzi, prin scepticismul lor, prin reacția abulică a poetului cu privire la locul și importanța scriitorului în context social: „Atât în presă cât și în carte, scriitorul, în momentul lui, n-a însemnat nimic. Vorbele lui au fost luate în glumă, critica lui nebăgată în seamă. Nici credințele lui n-au avut nicio trecere în ceasul lor. Orice judecată sau schiță despre un ideal erau bănuite de nesinceritate. Ca și cum românii ar fi neputincioși să creadă în ceva, prima întrebare ce ți-o punea semenul scriitor era bănuitoare: cine te plătește? Dreptul la idea personală era exclus”.

În ceea ce privește statutul criticii și al criticului literar, Tudor Arghezi observă că, de fapt, criticul literar este și el „un artist, un poet, un colorist (...). Sunt articole critice care cântă: se ascultă cu auzul emoționat. Tipul definitiv al acestei critici, singura critică, nu e încă obținut integral. Dar, în factura scrisului, în diagonala ideii, în subsensurile precizate de o stare de vibrațiune egală cu inspirația și, din când în când, proza critică aduce la gust cu poemul”. Interviul cu Tudor Arghezi este unul în care filonul autobiografic se întretaie cu

viziunea obiectivă asupra propriei condiții artistice, într-un stil expresiv, lipsit de retorism, de o gravitate ce nu-și refuză, pe alocuri, ornamentica ludică sau amprenta paradoxului bine găsit și plasat. Ilustrative sunt, în acest sens, considerațiile poetului despre „prieteni și dușmani”; Arghezi operează o distincție între prietenii pe care și i-a ales și „prieteni care au venit de la sine”, constatând ambiguitatea relației antinomice dintre prietenii și dușmanii: „Am avut prietenii cu care m-am legat după o ceartă aprigă și adversarii ieșiți dintr-o prietenie jurată (...). Mai mult ca prietenii directe, mi-au lăsat o amintire durabilă întoarcerile subite, la care n-am contribuit conștient ca nici la unele de pân-atunci”.

În preambulul interviului cu George Bacovia, Vasile Netea conturează un portret al poetului, în care orizontul inefabilului liric și substanțialitatea făpturii umane se întretaie: „Poetul e mărunț la înfățișare, poartă haine de o mare simplitate și are ochii de culoarea oțelului. O figură care, neprivită atent, nu trece dincolo de comunul oamenilor care cunosc suferința. Privit în lumină și transfigurat, Bacovia este însă o figură de infinite sugestii și de aspre clarități. Se mișcă ușor ca și cum ar păși aerian”. Preponderent biografice, răspunsurile lui Bacovia surprind prin stilul direct, prin exprimarea frustă, tensionată a adevărului propriei creații, prin neliniștile adăpostite în conturul verbului. Fără îndoială că interviurilor lui Vasile Netea au, în doze și proporții diferite, un sugestiv ton al sincerității și proșpețimii. Ion Agârbiceanu, de pildă, își mărturisește mefiența în „școlile literare”, dezvăluindu-și propria traiectorie literară, de la schițe și nuvele la arhitectura de tip romanesc, sau își dezvăluie opiniile cu privire la procesul creației, care „nu e raționament, nici inteligență, ci intuiție și simțire”. În cazul interviului cu Ion Minulescu, accentul este plasat asupra elementului anecdotic, asupra aspectelor pitorești din biografia încărcată a poetului, care se confesează cu privire la circumstanțele debutului, cu privire la împrejurările studenției și boemei sale pariziene, conturând, totodată, un portret sugestiv al lui Constantin Brâncuși.

În concluzie, se poate observa că interviurile lui Vasile Netea demonstrează în mod limpede o fermă vocație a dialogului, o conștiință vie a rolului și importanței literaturii în context social și, nu în ultimul rând, o atitudine estetică cu semnificații majore, pe care Vasile Netea a știut mereu să o pună în valoare, cu naturalețe și expresivitate, în articolele, interviurile și cărțile sale.

Bibliografie critică selectivă

Dan Berindei, *Gânduri*, în revista „Vatra”, nr. 2, febr. 2018; Vasile Netea, *Prefață*, la vol. *Interviuri literare*, Editura Minerva, București, 1972; Francisc Păcurariu, *Vasile Netea – 70*, în revista „România literară”, nr. 6, 4 febr., 1982; Grigore Ploșteanu, *Pentru Transilvania*, în revista „Vatra”, nr. 2, februarie 1982; Dimitrie Poptămaș, Melinte Șerban (coord.), *Vasile Netea. Evocări și bibliografie*, Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2008; Dimitrie Poptămaș, *Vasile Netea – 75*, în revista „Vatra”, nr. 4, aprilie 1987; Aurel Sasu, *Dicționarul biografic al literaturii române*, vol. II, M-Z, Editura Paralela 45, București, 2006; Ștefan Ștefănescu (coord.), *Enciclopedia istoriografiei românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978; Gabriel Țepelea, *O personalitate dinamică. Vasile Netea*, în revista „România literară”, nr. 10, 9 martie 1989; Al. Zub, *Vocația cărturarului*, în revista „Cronica”, nr. 6, 5 febr., 1982.